

AZ ERDÉLYI TUDOMÁNYOSSÁG ÉS HAGYOMÁNYÖRZÉS PILLANATKÉPE

Bitay Enikő – Sipos Gábor (szerk.): *A romániai magyar tudományosság intézményi keretekben*

■ A kiadvány a Magyar Tudomány Napja Erdélyben rendezett 14. fórumának plenáris előadásait tartalmazza. A kötet seregszemléje azoknak a romániai intézményeknek, amelyekben magyar nyelven végeznek tudományos kutatásokat. A könyv részletesen tárgyalja az intézmények hagyományörző, tudományos, illetve tudomány-népszerűsítő tevékenységét, megalakulásuktól kezdődően 2015-ig. Felsejlik az 1989 előtti kommunista rendszer öröksége is, amelynek intézményromboló törekvései visszavetették az erdélyi magyar kultúra művelését és a tudományosságot, minek következtében a rendszerváltás után úgyszólván a semmiből kellett újraépíteni a magyar tudomány és művelődés intézményes rendszerét.

Az erdélyi magyar tudományos élettel mélyebben foglalkozni kívánó olvasónak jó kiindulópont lehet ez a könyv, mert rengeteg releváns, naprakész információt tartalmaz az intézmények kultúramegőrző törekvéseiről, tudományos és tudomány-népszerűsítő életéről. A számos ábra és statisztikai adat pedig hozzásegíti az olvasót a folyamatok és az eredmények mélyebb megértéséhez. Az ismertetések hangvétele közvetlen, és olyan érzést kelt, mintha az olvasó személyesen lenne jelen a bemutatón.

A kötetben a Babeş-Bolyai Tudományegyetem tudományos térképét Illyés Magda, Nagy László és Soós Anna, a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem kutatási eredményeit Dávid László, a Partiumi Keresztény Egyetemét Balogh Brigitta, míg a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem tudományos munkáját Szilágyi Tibor összegezte.

A BBTE magyar intézeteiben az előző másfél évtizedben 1400 ISI-minősítéssel

rendelkező tanulmány született. Komoly teljesítménynek tekinthető az 1900-nál több hazai és 850 külföldi kiadónál megjelentetett könyv, illetve könyvfejezet is. A Sapientia EMTE-n az intézményi kimutatások szerint 2015-ben összesen 478 publikációt jegyeztek az egyetem főállású oktatói. A Partiumi Keresztény Egyetemen a 2010 és 2015 közötti időszakban több mint ezer tudományos publikáció született. A Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetemen rendkívül szerteágazó területeken sokféle kutatómunka folyik, vannak tudományos közlemények, de áttörő jelentőségű eredményeket az intézmény nem tud felmutatni. 2015 tavaszán felmérés készült az oktatók tudományos eredményéről, amelynek egyik lényeges eleme a közlemények feltekerkezése volt az ISI Web of Science (WS) adatai alapján. A felmérésből az derült ki, hogy az oktatóknak jelentős hányada még társszerzőként sem közölt az elmúlt öt évben WS-jegyzett cikket, a legnagyobb idézettségű közlemények pedig nemzetközi együttműködések eredményeként láttak napvilágot. A MOGYE tevékenységére rányomja a bélyegét az intézmény körül kialakult hatalmi harc, a magyar tagozat létét fenyegető többségi törekvések.

Az egyetemek számos tudományos sikert értek el az évek során: a BBTE a *U. S. News and World Report* által összeállított 2015-ös Best Global Universities rangsorban az 560. helyet érte el.

A sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumról Vargha Mihály tanulmánya szól, a csíkszeredai Csíki Székely Múzeum tevékenységéről pedig Gyarmati Zsolt írása. A székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeumot Miklós Zoltán-István tanul-

mánya mutatja be, Szócs Péter Levente a Szatmár Megyei Múzeum eredményeiről írt, míg a Maros Megyei Múzeum szerepéről, kutatásai és tárgyi hagyatékáról Soós Zoltán igazgató. Gyergyószentmiklósról Csergő Tibor igazgató mutatja be a Tarisznyás Márton Múzeumot, míg a házigazda intézmény, az Erdélyi Múzeum-Egyesület tudományszervező, -művelő, kutató-, könyvkiadói tevékenységét Bitay Enikő írása foglalja össze.

A múzeumokról egyaránt elmondható, hogy mindenhol elindultak már a digitalizálási programok, ugyanakkor évente több eseményt, kiállítást, alkotótáborot szerveznek, amelyek igen látogatottak. Számos testvérintézettel tartanak kapcsolatot, amelyekkel közös hazai és külföldi pályázatokon vesznek részt. Otthont adnak táncházaknak, filmfesztiváloknak, színházi produkcióknak és könnyűzenei koncerteknek. Évente több folyóiratot, tudományos kötetet jelentetnek meg, ezzel gondozva a székely kulturális örökséget.

A sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum restaurálási programja során az Apor-kódex mellett a zabolai szárnyas oltárt is restaurálta, a Székelykapu-programja pedig műemlék értékű székely kapukat konzervált. A Budapest Főváros Levéltárával közösen szervezett vándorkiállítást, amelyre kilenc helyszínen közel tízezeren voltak kíváncsiak, a Románia antik aranyát és ezüstjét bemutató kiállításán pedig több mint ötezeren vettek részt. A múzeum szakembereit Fiatal Kutatói Díjjal, Munkácsy Mihály-díjjal, Bánya János-díjjal, valamint Frivaldszky Imre-emlékplakettel tüntették ki.

A Csíki Székely Múzeum évente szervez nagykiállításokat, az eddigi hét projektjére összesen több mint 220 000 látogató volt kíváncsi. Múzeumpedagógiai foglalkozásokat, várostörténeti kiállításokat, szaktáborokat és műhelytalálkozókat is rendszeresen tart, és a Csíki-medence egyházi épített örökségének kutatásával foglalkozik.

A Haáz Rezső Múzeumban a 2015-ös évben rendezett kiállítások közül az *ANNA – Asszonyors a XX. században* című időszakos néprajzi tárlat volt a legnépszerűbb. Az intézmény figyelmet szentel a kortárs képzőművészetnek is, 2015-ben hatodik alkalommal rendezték meg a *Termés* címet viselő közös tárlatot, amely ar-

ra hivatott, hogy korosztálytól függetlenül kiállítási és bemutatkozási lehetőséget biztosítson a székelyudvarhelyi képzőművészeknek. 2012-ben alapították a Pulzus – Székelyudvarhelyi Művésztelepet, amely kísérletet tesz arra, hogy a régió művészetét nemzetközi szintre emelje.

A Szatmár Megyei Múzeum a Nyíregyházi Jósa András Múzeummal együtt vesz részt az EU által finanszírozott Hu–Ro-határ menti közös pályázatban, éves rendszerességgel. A két múzeum közös kutatásainak vonulatát a középkori templomok kutatása képezte. A két múzeum által szervezett legfontosabb tudományos konferenciasorozat a *Középkori egyházi építészet Erdélyben*. A konferenciákhoz kapcsolódóan többnyelvű tanulmánykötetek jelentek meg. A két múzeum pályázatai során kiadta a Történelmi és Kulturális Kalauzok sorozatot, amelyek részeként már 26 kötet jelent meg.

A Maros Megyei Múzeum az elmúlt évek során több sikeres kiállítást tudhat maga mögött, ezek a *Leonardo da Vinci zseniális találmányai*, *A pestis*, *A kávé története*, a *Gyámolító gyógyír, kúráló pirula* és a *Vida Árpád marosvásárhelyi festőművésznék szánt emlékkiállítás*. A könyvtár újjászervezése 2007-ben kezdődött, amely befejezésével két kiadvány is készült a gyűjteményünkben levő régi könyvekről.

A Tarisznyás Márton Múzeumban 2006-ban nyílt meg a *Gyergyó ünneplőben* című legsikeresebb viseletkiállítás. A kiállítás megnyitásával egy időben múzeumpedagógiai foglalkozások indultak *Fess Herendit!* címmel, ahol nemcsak a gyerekek, hanem a szülők is herendi motívumokat tanulhattak, és létrejött a Játsszóház, ahol textilkészítők tevékenykednek. A múzeum a gyergyói szellemi kultúrának is figyelmet szentelt, 2011-ben jelentette meg önálló kötetként Szócs Levente *20. századi gyergyói népi önéletrajzok – a népi önéletrajzok funkciói* című könyvet.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesületben eddig kb. 7700 oklevél magyar nyelvű kivonatának közreadására került sor, s további 1000 kiadása várat még magára. Az EME időszakos kutatásokat is felkarol, évenként rendez technikátörténeti alkotótáborokat, fórumokat, mint például a Fiatal Műszakiak Tudományos Ülésszakát. 2015-ben összesen 103 rendezvény-

nek volt házigazdája, 2011-ben építette ki az Erdélyi digitális adattárat, amely elsősorban az erdélyi tudósok hagyatékait tárolja, de helyet kapnak benne más gyűjteményből származó levéltári anyagok, kéziratok, fotók is.

A kötet ugyanakkor kitér arra is, hogy hogyan járulnak hozzá a tudományos élethez a különböző kutatóintézetek, egyesületek, könyvtárak és diákszervezetek. A bukaresti Hungarológia tanszék tevékenységéről Bányai Éva ír, *Egyháztörténet és állagmegóvás* címmel Buzogány Dezső tollából olvashatunk a Pokoly József Egyháztörténeti Műhely eredményeiről. A Kolozsvári Magyar Diákszövetség munkájáról Kisgyörgy Réka és Rész Konrád Gergely számol be, a Kriza János Néprajzi Társaság tudományszervező tevékenységét pedig Jakab Albert Zsolt írása foglalja össze. A csíkszeredai székhelyű KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja kutatási eredményeit Biró A. Zoltán, a Teleki–Bolyai Könyvtár tudományos tevékenységét Lázok Klára, míg a Nemzeti Kisebbségkutató Intézetet Horváth István mutatja be.

A Bukaresti Egyetem Hungarológia Tanszékének fő tevékenységei közé tartozik a magyar kultúra megismertetése és népszerűsítése. Több nemzetközi tudományos konferenciát szerveztek az elmúlt években, amelyek előadásai nyomtatásban is megjelentek. A tanszék hosszú távú projektjei közé tartozik a *Fordítás terei* című projekt, amely a kulturális és szövegszintű átjárhatóságot vizsgálja, valamint a *A magyar irodalom történetei románul, románoknak* című projekt, melynek célja egy alapkönyvként szolgáló többkötetes magyar irodalomtörténet megírása románul.

Az Erdélyi Református Egyház keretén belül állagmegóvást csak a Pokoly Józsefről elnevezett egyesület végez, amely ugyanakkor egyháztörténet-kutatással is foglalkozik. Az Erdélyi Református Egyháztörténeti Adatok sorozatban megjelent kilenc kötet, a *Fontes Rerum Ecclesiasticarum in Transylvania* sorozatban pedig négy kötetet adtak ki.

A Kolozsvári Magyar Diákszövetség legfontosabb tehetséggondozási programja az évente megrendezett Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia (ETDK). 1998-ban hat szekcióval indult, ám 2015-

ben a szekciók száma már elérte a 33-at. Az ETDK évről évre történő erősödése következtében egyre több résztvevő jut ki az OTDK-ra (Országos Tudományos Diákköri Konferencia). Az OTDK-n 2005-ben 68 határon túli dolgozattal vettek részt, ez a szám növekedett a jelenlegi 157-re. A konferenciát megelőzően számos előadás-sorozatot szervez a diákszövetség, amelyek arra tanítják a hallgatókat, hogy miként írjanak szakdolgozatot, hogyan kezeljék a hivatkozásokat, vagy hogyan mutassák be a kutatást. A konferenciák hozzájárulnak ahhoz, hogy az egyetemi hallgatók részt vegyenek az egyetemek tudományos életében, és a tudományos közösség tagjaivá váljanak.

A Kriza János Néprajzi Társaság folyamatos alapkutatásokat végez Erdélyben és Moldvában, emellett kulturális, tudomány-népszerűsítő tevékenységet is kifejt. Évente több időszakos kiállítást szervez, ugyanakkor havonta kerül sor könyvbemutatókra, filmvetítésekre, kerekasztal-beszélgetésekre. Emellett igyekeznek évi 5-10 kötetet megjeleníteni, ezáltal biztosítva a romániai magyar néprajzkutatás legújabb eredményeinek publikussá- és hasznosíthatóvátételét. Fontosabb kutatási témáik: együttélési modellek Erdélyben, az erdélyi falvak gazdasági modelljeinek elemzése, illetve a jelenkutatás a moldvai csángó magyar falvakban.

A csíkszeredai székhelyű társadalomkutató intézet, a KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja tevékenységének célja, hogy a társadalomkutatás különböző módszereivel feltárja Székelyföld identitásépítési mechanizmusainak legfontosabb összetevőit és társadalmi működését. Ezt szolgálja a tereptapasztalatok megvitatása, a térségi adatbázisok építése, a szakkönyvtár fenntartása, szakmai rendezvények szervezése, a könyvkiadás és más intézményekkel közösen szerkesztett sorozatok szerkesztése.

A Teleki–Bolyai Könyvtárban folyó tudományos tevékenységen egyrészt régikönyves segédletek készítését kell érteni, másrészt pedig azokat a szakmai kiadványokat, amelyeket a könyvtár munkatársai készítettek. A legfontosabb ezek közül a munkálatok közül a Spielmann Mihály által elkészített 17. századi katalógus továbbgondolása, véglegesítése. A Teleki Téka 2014-től tagja a mainzi

székhelyű Gutenberg Gesellschaftnak, illetve a Society for the History of Authorship, Reading and Publishingnek. 2014-ben megindult a digitalizálási tevékenység is. A Téka igyekszik a könyv népszerűsítést is elősegíteni udvari rendezvényeivel. Másik fontos programja a Beszélő könyvek sorozat, amelynek keretében kéthavonta tartanak beszélgetéseket könyvtörténeti szempontból fontos művekről.

A Nemzeti Kisebbségkutató Intézetnek a *Kisebbségek elleni állami erőszak* programja mindazokat a történelmi ese-

ményeket kutatja, amelyek során az állam erőszakos eszközökkel a kisebbségek fizikai megsemmisítésére törekedett. Jelenleg a Szekuritáté Irattárát Tanulmányozó Országos Bizottsággal együttműködve folyik a nemzeti kisebbségekre vonatkozó aktacsomók beazonosítása, leltározása és rendszerezése. A *romániai nemzeti kisebbségek 1989 utáni önszerveződésének dokumentálása* nevű program célja kisebbségi kronológiák összeállítása és dokumentációs anyag gyűjtése.

Lőrincz Anna

„KÉPLETESEN” A SIKERRŐL

Barabási Albert-László: *A képlet. A siker egyetlen törvényei*

■ Barabási Albert-László már a 2002-ben kiadott *Linked: The New Science of Networks* című, magyarra is hamar lefordított¹ könyvével robbant be a tudomány-népszerűsítés doméniumába. A karcfalvi származású fizikus ezen első, a nagyközönséget megcélzó – és ugyanakkor tudományos szempontból rigorózus – könyve nem futott be akkora ívet, mint, mondjuk, Stephen Hawkingnak *A Brief History of Time* című,² a világegyetem keletkezésének rejtélyeit körüljáró, elképesztően sikeres alkotása,³ de bevezette a globális köztudatba – tehát elképesztően sikeressé tette – Barabásit.

Az erős megalapozottságú, mégis tömegeknek szánt tudomány-népszerűsítés területének szövegeit lajstromozván azonban visszaléphetünk akár Homéroszig is, ahol (már-már iparinak is nevezhető léptékű) fémmegmunkálási stratégiákról is olvashatunk, ha nem is alapos értekezéseket, de legalábbis *mitizáló tájékoztatást* a tevékenység jellegéről, fontosságáról és területeiről,⁴ viszont az első, valóban tudománydisszemináló, nagy hatású nyugati kezdeményezésig előre kell jönnünk az időben egészen Diderot és d’Alembert 1751-től kiadott *Encyclopédie*-ájáig, amely sikeresen karolta fel Ephraim Chambers 1728-tól megjelenő *Cyclopaediájának*

alapelveit, és juttatott el rendszerezett tudományos tájékoztatást a nyugati típusú civilizációk számára.

A tudomány-népszerűsítés jóval több, mint az amúgy negatív áthallásokkal is rendelkező „népnevelés”, inkább úgy tudnánk körülírni, mint a világ önmaga működéséről szóló beszédének azt a fejezetét, amely legitimitását az olyan referenciák használatából, illetve bevezetéséből nyeri, amelyek nemcsak az ideológiák és különböző kulturális kondicionáltságok által „kontaminált” vélemények számára mutatkoznak meg igaznak, hanem minden típusú tájékozódás számára analóg módon tárulnak fel.

Természetesen ez nem azt jelenti, hogy minden tudomány-népszerűsítő tájékoztatás eléri a célját, vagyis széles tömegekhez juttat el új konceptusokat a világ működéséről – azaz: *nem lesz minden tudomány-népszerűsítés sikeres* –, de elegendő a fentebb idézett példák mellé bevenni például Isaac Asimov tudomány-népszerűsítő munkásságát,⁵ Carl Sagannak a televízió – a korban – új médiumában történő látványos felfutását⁶ ahhoz, hogy megállapítsuk, az illetén diskurzus, amennyiben új referenciákkal közelít meg amúgy még nem teljesen megoldott, de nagyobb tömegeket érintő